

**Roskilde
University**

Hjælp til selvcensur

et selvhjælpskulturelt perspektiv på den tavse organisation

Plessis, Erik Mygind du

Published in:
Sociologisk Forskning

Publication date:
2016

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Plessis, E. M. D. (2016). Hjælp til selvcensur: et selvhjælpskulturelt perspektiv på den tavse organisation. *Sociologisk Forskning*, 53(1), 51-74. <http://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:905655/FULLTEXT01.pdf>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Hjælp til selvcensur

Et selvhjælpskulturelt perspektiv på den tause organisation

Self-help and self-censorship: A self-help cultural perspective on organizational silence

This paper seeks to explain silence in the workplace through an analytical perspective derived from Judith Butlers work on censorship, and in this way suggest an alternative to explanations in the existing literature on employee silence, which are often tied to the actions and motivations of the individual subject. It is thus argued that self-help books can be seen as indicative of a pervasive culture of self-improvement, which among other things promotes the absence of criticism in the workplace. The empirical point of departure for this argument is the two best-selling self-help books *The secret* by Rhonda Byrne and *The 7 habits of highly effective people* by Stephen Covey. Theoretically, the paper applies Butlers notion of "implicit censorship" where censorship is understood as productive in the sense of being constitutive of language. Hence, in the analysis it is shown how discursive regimes in self-help literature tend to be constructed in such a way, that explicit criticism cannot emerge as a meaningful activity, and is thus implicitly censored.

Keywords: Judith Butler, employee silence, foreclosure, implicit censorship, self-help

Silence itself – the things one declines to say, or is forbidden to name, the discretion that is required between different speakers – is less the absolute limit of discourse, the other side from which it is separated by a strict boundary, than an element that functions alongside the things said, with them and in relation to them within over-all strategies (Foucault 1978:27).

NÅR DE KRITISKE røster på en arbejdsplads forstummer, taler man i forskningen om tavshed i organisationen. Men hvordan kommer denne tavshed i stand? Dårlig ledelse, frygt for sanktioner, ligegyldighed og kynisme er i den forbindelse hyppigt anvendte forklaringsmodeller. I denne artikel foreslås et muligt supplement til disse forklaringsmodeller, der alle er knyttet til enkelte aktørers individuelle handlinger og motivationer, idet artiklen introducerer et bredere analytisk perspektiv, der fokuserer på, hvordan ytringer i bestemte diskursive regimer kan censureres og gøres usigelige allerede inden de ytres. Det foreslås således i artiklen, at selvhjælpslitteraturen kan ses som indikativ for udbredelsen af en særlig kultur, der udgør en mulig medårsag til medarbej-

dertavshed, og i forlængelse heraf potentielt kan inddrages i fremtidig forskning som et supplement til de mere aktørbundne forklaringsmodeller.

Til opbygningen af denne hypotese om selvhjælpskulturen som mulig strukturel medårsag til tavshed på arbejdspladsen, tages teoretisk udgangspunkt i Judith Butlers begreb "implicit censur". Begrebet er udviklet i opposition til en klassisk censuropfattelse, hvor censuren udelukkende er restriktiv, imens den hos Butler også har produktive elementer. I artiklens analyse illustreres det således, hvordan selvhjælpslitteraturens diskursive regimer i forskellige varianter er opbygget på en måde, hvor ekstrovert kritik ikke kan opstå som en meningsfuld aktivitet. Artiklens empiriske udgangspunkt er de to selvhjælpsbøger *The secret – hemmeligheden* af Rhonda Byrne og *7 gode vaner* af Stephen Covey.

Indledningsvis redegør artiklen således for den eksisterende forskning i tavshed på arbejdspladsen, og argumenterer i forlængelse heraf for relevansen af at anlægge et bredere funderet selvhjælpskulturelt perspektiv på tavsheden. Derefter præsenteres selvhjælpslitteraturen som genre, herunder dens forhold til moderne arbejdsliv og kritik generelt. Dette følges af en præsentation af de to bøger, der er genstand for analyse i artiklen, samt en begrundelse for udvælgelsen af disse. Herefter præsenteres det teoretiske perspektiv i form af Judith Butlers implicite censurbegreb. Analysen lægger ud med at beskrive, hvordan en idé om det frie valg synes at danne udgangspunkt for den implicite censur i begge de to selvhjælpslitterære værker. Derefter ses nærmere på, hvordan den implicite censur mere specifikt kommer i stand, ligesom censurens mere eksplicite elementer også undersøges. Afslutningsvis diskuteres mulighederne for alternativ og mere kritikfordrende læsninger af selvhjælpslitteraturen. Foruden hypotesen om selvhjælpslitteraturen som indikativ for en særlig kultur, der udgør en mulig strukturel forklaring på medarbejdertavshed, udgøres artiklens bidrag således for det første af en tekstnær analyse af selvhjælpslitteraturens forhold til kritik, og for det andet en analytisk operationalisering af Judith Butlers censurbegreb.

Tavshed på arbejdspladsen

Tavshed (*silence*) på arbejdspladsen er et relativt nyt forskningsområde,¹ der dog trækker tråde tilbage til tidligere studier af tale (*voice*) i organisationer, med Hirschmans klassiske *exit-voice-loyalty* studie (Hirschman 1970) som det mest kendte eksempel (Donaghey, Cullinane, Dundon, & Wilkinson 2011:53). I løbet af de sidste 10-15 år er tavshed på arbejdspladsen imidlertid opstået som et selvstændigt forskningsfelt med fokus på at forklare, hvorfor medarbejdere træffer beslutningen om at forholde sig tavse omkring kritisable forhold, samt hvilke emner der mest sandsynligt bliver genstand for en sådan tavshed – her nævnes bl.a. uhensigtsmæssige politikker, moralske bekymringer, chikane/mobning mv. (Chiaburu, Marinova & Van Dyne 2008; Van Dyne, Soon & Botero 2003; Morrison & Milliken 2000; Pinder & Harlos

1 Tavshed generelt, i form af fraværet af kritiske røster i samfundet, er imidlertid et velkendt tema indenfor socialforskningen (Gramsci 1972; Lukes 2005; Tilly 1991).

2001). En stor del af forskningen har således koncentreret sig om medarbejdernes *motiver* for tavsheden,² fx i form af frygt for at blive sat i et negativt lys eller på anden vis udsat for sanktioner (Kish-Gephart et al. 2009; Milliken Morrison & Hewlin 2003). Eksempelvis har Detert og Edmondson vist, hvordan implementeringen af forskellige formelle mekanismer, der har til formål at facilitere medarbejderes kritiske ytringer (fx whistleblower-ordninger) ikke nødvendigvis ændrer på medarbejdernes opfattelse af, at det er vanskeligt at ytre sig om kritisable forhold. Det forklares bl.a. med, at medarbejderne typisk orienterer sig efter såkaldte ”sikkerheds-signaler” i deres umiddelbare kontekst (fx ledelsens opførsel) fremfor formelle systemer, når de skal tage en beslutning om at ytre sig eller ej (Detert & Edmondson 2011). Miliken et al. har i forlængelse heraf også fremhævet en resignerende fornemmelse af at ”tale for døve øren”, som en af de hyppigste årsager til, at medarbejdere vælger tavshed frem for tale (Milliken et al. 2003:1462) – en tavshed der, som påpeget i den kritiske organisationsforskning, ofte suppleres med en kynisk attitude (Fleming & Spicer 2003) samt i nogle tilfælde også mere skjulte og indirekte kritikformer (du Plessis 2014).

Forskningen, der beskæftiger sig med tavshed på arbejdspladsen, har dog også mødt en del kritik. Dens hovedsagligt positivistiske tilsnit (Brown & Coupland 2005:1050) og generelle fokus på medarbejdernes motiver for tavshed (Fletcher & Watson 2007), er således blevet kritiseret for at skabe en snæver og rigid forklaringsramme, hvor tavshed på arbejdspladsen ofte kun forstås som en kausalvirkning af medarbejdernes beslutninger. Endvidere bemærker Donaghey et al., at litteraturen på området generelt er præget af ”[...] a pervasive managerialist bias that narrows the kinds of questions it asks and the explanations it offers” (Donaghey et al. 2011:53) idet det ofte er en præmis i litteraturen, at tavsheden kun skal elimineres i det omfang, det er profitabelt for organisationen (se fx Detert & Edmondson 2011; Huang, Vliert, & Vegt 2005; Tangirala & Ramanujam 2008). I forlængelse heraf foreslås det at udvide det analytiske perspektiv hvormed tavsheden studeres, til at også at indbefatte temaer som magt, autoritet og kontrol samt bredere strukturelle og samfundsmæssige forhold (Donaghey et al. 2011:55; Fletcher & Watson 2007:3).

Denne opfordring tages op i det følgende, hvor afsættet er, at tavshed på arbejdspladsen ikke nødvendigvis udelukkende kan forklares med udgangspunkt i bestemte aktørers handlinger og beslutninger, idet bredere strukturelle og kulturelle forhold også kan indvirke på, hvad der hhv. kan og ikke kan ytres. I en sådan søgen efter bredere strukturelle forklaringer på medarbejdertavshed, foreslås selvhjælpskulturen således i det følgende som en mulighed. Artiklen viser i forlængelse heraf, hvordan selvhjælpslitteraturen lægger op til både implicit og eksplicit censur af ekstrovert kritik, ligesom det argumenteres for, at selvhjælpskulturens dogmer nyder en vis udbredelse i det moderne arbejdsliv, og dermed udgør et relevant analyseobjekt for fremtidig forskning i medarbejdertavshed.

2 Enkelte studier opererer dog også med andre tilgange (se fx Brown & Coupland 2005; Fletcher & Watson 2007; Holte 2009).

Selvhjælpslitteratur som svar på det moderne arbejdslivs fordringer

Selvhjælpslitteraturen er således et kulturelt fænomen, der på trods af sin enorme udbredelse kun i relativt begrænset omfang har været genstand for forskning (du Plessis 2013:13). Et amerikansk studie har vist, at selvhjælpsbøger i 1973 udgjorde 1,1% af samtlige trykte bogtitler, imens tallet i år 2000 var steget til 2,4% (Whelan 2004), ligesom det anslås, at hver anden amerikaner i dag ejer en selvhjælpsbog (McGee 2005:11)³. Selvhjælpslitteraturen udgør således en sejlivet og yderst populær genre (Rimke 2000:62), der rutinemæssigt præsenterer bedre salgstal end både fiktion og non-fiktionsbøger (Kiel 2010), ligesom dens forfattere hører til blandt de mest efterspurgte leverandører af foredrag og organisatoriske udviklingsprogrammer til HR og ledelse⁴ (Cullen 2009:1232). Endvidere er det at stadig mere udbredt fænomen at hyre selvhjælpsforfattere til at arrangere mindfulness-kurser på arbejdspladsen (Cederström & Spicer 2015:23) eller ansætte en "happiness manager" til at fremme godt humør blandt medarbejderne.⁵

Selvom forskningen i receptionen af selvhjælpslitteratur er yderst begrænset og dens resultater flertydige, viser den dog bl.a., at mange læsere prøver selvhjælpslitteraturen som en billig og lettilgængelig kilde til aflastning og hjælp, som er uafhængig af en terapeut (Wilson & Cash 2000). Flere studier har i den forbindelse påpeget, at kvinder er de hyppigste læsere af selvhjælpsbøger – specielt når de retter sig imod emner som kærlighed og forhold, vægttab og følelsesmæssige problemer (Starker 1989; Wilson & Cash 2000). Andre studier har dog fremhævet, at mænd er næsten ligeså hyppige læsere (Starker 1992). Hvorvidt selvhjælpslitteraturens logikker nyder større udbredelse i visse demografiske segmenter er således ikke undersøgt til bunds. I den forbindelse bør det dog noteres, at selvhjælpslitteraturens logikker udkommer i mange forskellige formater – fra bøger over tegneserier til foredrag, DVD'er og Youtube-videoer, ligesom selvhjælpsforfatterne benytter sig af væsensforskellige skrivestile og argumentationsformer, hvilket også vil fremgå af nærværende artikels analyse. I forlængelse heraf er selvhjælpskulturen blevet beskrevet som "allestedsnærværende" og udbredes foruden de nævnte eksempler i alt fra aviser og magasiner til talkshows, livstils-TV etc. (McGee 2005:17).

Selvhjælpslitteraturens popularitet kan bl.a. tilskrives det forhold, at den tilbyder individet løsninger på samtidens strukturelle udfordringer. Individet må således have hjælp til at gebærde sig i det Boltanski og Chiapello har beskrevet som kapitalismens tredje og "nye" ånd (Boltanski & Chiapello 2007). Opkomsten af denne ånd beskrives som en respons på sociale og kunstnerisk inspirerede kritikker af kapitalismen i kølvandet på 68-opøret, i form af kapitalismens absorbering af disse kritikker og føl-

3 Tilsvarende tal i en skandinavisk eller europæisk kontekst eksisterer desværre ikke.

4 Eksempelvis holdt Stephen Covey i 2008 sammen med cykelrytteren Lance Armstrong således et foredrag om vilje og motivation for en fyldt Falconersal i København, hvor deltagerne havde betalt op til 2500kr for en billet (Adrian 2008).

5 http://finans.dk/artikel/ECE7136569/%22happiness_manager%22_skruede_oms%E6tningen_i_vejret/?ctxref=ext (17. Oktober 2015).

gende appropriering af deres krav om autenticitet og frigørelse. Disse krav bliver således centrale credoer i den "nye ånd" der lover spændende arbejde, sikkerhed og retfærdighed med udgangspunkt i fladere og mere fleksible projektbaserede organisationer. I forlængelse heraf påpeger Boltanski og Chiapello, at denne situation medfører en udfordring for det enkelte individs sikkerhed, og en favorisering af de mere mobile individer, der er istand til at flytte sig, danne hurtige forbindelser og realisere sig selv i de nye netværksorganisationer, hvilket sker på bekostning af individer, der ikke besidder disse egenskaber (ibid.:217ff.). I en sådan situation har individet brug for hjælp, og her tilbyder selvhjælpslitteraturen sig som en slags "answer factory" (Beck & Beck-Gernsheim 2002:7), der giver individet svar på, hvordan det opnår sikkerhed, trivsel og succes under de nye strukturelle betingelser (se også Garsten & Grey 1997:226; McGee 2005:12). Rose har i den forbindelse beskrevet, hvordan bl.a. et øget konkurrencepres har ført til opkomsten af en såkaldt "psycho-technology of the workplace" (Rose 1999:104), hvor individer påtager sig en selvledelse, der er i overensstemmelse med arbejdsmarkedets behov for mere innovativ, produktiv og fleksibel arbejdskraft. Denne modulation af selvet kan i forlængelse heraf forstås som et arbejde (Bröckling 2005:9; McGee 2005:16) hvor selvhjælpslitteraturen følgelig udgør "konkurrencestatens primære pensum" (Willig 2014). I modsætning til eksempelvis Lasch, hvor fokus på selvet forstås i psykologiske termer og ses som en patologi (Lasch 1979), ses selvarbejdet således her som en nødvendighed, der har til formål at sikre individets fortsatte relevans for, samt trivsel på, arbejdsmarkedet. McGee beskriver i den forbindelse, hvordan de sidste 30–40 års udvikling i den amerikanske økonomi, med faldende reallønninger og mindre jobsikkerhed, har skabt en kontekst hvor "[...] constant self-improvement is suggested as the only reliable insurance against economic insecurity" (McGee 2005:13). Målet for litteraturen er i forlængelse heraf at fremelske et autentisk, unikt og stabilt selv, som kan fungere – eller sågar trives – under de nye usikkerheder på arbejdsmarkedet, der er karakteristiske for kapitalismens nye ånd (ibid.:16) I forlængelse heraf er selvhjælpslitteraturen desuden af flere blevet kædet sammen med introduktionen af neoliberale styringsformer på arbejdsmarkedet (se fx Rose 1999:104). Bl.a. har Paul du Gay påvist, hvordan fremkomsten af selvrealiserings- og succesdiskurser er forbundet med introduktionen af neoliberale logikker i organisationen, hvor den enkelte medarbejder opfattes som en selvstændig, entrepreneur økonomisk enhed, der selv er ansvarlig for at regulere sin adfærd, fx vha. cost-benefit kalkuler (du Gay 1996). Argumentationen for, at selvhjælpslitteraturen således kan ses som indikativ for udviklingen i det omgivende samfund er ikke ny. Allerede Max Weber benyttede sig i sit arbejde med at beskrive kapitalismens ånd af flere af Ben Franklins selvhjælpslitterære værker, såsom *Necessary hints to those that would be rich* fra 1737 (Weber 1995:27ff.). Franklins bøger anses som indstiftere af selvhjælpsgenren og har bl.a. været en stor inspiration for Stephen Covey, der har navngivet sit firma *The FranklinCovey company* efter netop Ben Franklin (McGee 2005:59). I forlængelse heraf sker Boltanski og Chiapellos kortlægning af den nye kapitalismes ånd også med udgangspunkt i managementlitteraturen, der anses som præskriptiv for kapitalismen, og som det medie, der tilbyder den mest direkte adgang til de repræsenta-

tioner, der associeres med kapitalismens ånd i en given æra. Dette fordi den tilbyder nye metoder til at opnå profit og giver råd til ledere om den optimale drift af virksomheden (Boltanski & Chiapello 2007:57f.) Parallelt hermed kan selvhjælpslitteraturen ligeledes betragtes som en væsentlig indikator for kulturen (eller ånden) i det moderne arbejdsliv, idet den tilbyder metoder til at opnå succes og giver gode råd til medarbejdere om, hvordan de optimerer karriere og liv.

I forlængelse heraf fremhæves det ofte, at selvhjælpslitteraturen har et ambivalent forhold til kritik og forandring. Bröckling har bl.a. peget på, hvordan de samme midler, der tidligere blev brugt i kampen mod autoriteter, fremmedgørelse og udnyttelse, i selvhjælpslitteraturen nu ses som ressourcer til socialteknologisk udvikling af individet (Bröckling 2005:8). Bøgerne agiterer således for autonomi fremfor disciplinering, myndiggørelse fremfor kontrol og omdanner parolen om retten til forskellighed til en obligatorisk distinktion i form af credoet *Brand Yourself*, som det hedder i Tom Peters' berømte bog (Peters 1999). Parallelt med Boltanski og Chiapellos beskrivelser af kritikkens indoptagelse, hævder Bröckling således om selvhjælpslitteraturen, at:

The boundaries between criticism and affirmation blur when every objection is integrated as cybernetic feedback signalling a need for adaptation and enabling flexible endowment. Since management gurus have started propagating "creative chaos" and "liberation management" beyond hierarchies [...] the subversion of order is part of their optimization. (Bröckling 2005:8)

I forlængelse af denne indoptagelse og appropriering af tidligere subversive elementer, går kritikken af selvhjælpslitteraturen endvidere på, at den typisk fokuserer på individuelle forhold, på måder der er inkompatible med kollektiv politisk handling, og derfor ender med at understøtte status quo (Kaminer 1992). Rimke beskriver desuden, hvordan selvhjælpslitteraturen naturliggør magtrelationer og samfundsstrukturer, samtidig med at den psykologiserer konflikter mellem mennesker og følgelig gør deres løsninger til et spørgsmål om tilstrækkelig grundig kultivering af det enkelte selv (Rimke 2000:65, 73). Andre studier har vist, hvordan selvhjælpslitteraturen sigter mod at fremelske et ufuldendt subjekt, der altid mangler noget i sin karriere eller personlighed, og aldrig helt er godt nok (du Plessis 2013). Dette synes i forlængelse heraf at implicere "subjektets selvforkastelse" idet det nuværende selv altid opfattes som ufuldendt og der således "ikke findes et tidspunkt eller en tilstand, hvor subjektet og dets karriere er uproblematisk og derfor ikke behøver optimering" (ibid.:24). Meget tyder således på, at selvhjælpslitteraturen i højere grad faciliterer individets selvkritik end dets kritik af eksterne forhold, hvilket i så fald ville harmonere med andre analyser, der ligeledes betoner hvordan selvkritikken i stigende grad vinder frem på bekostning af den udadrettede kritik (se fx Salecl 2011; Willig 2013).

Hemmeligheden og de 7 gode vaner

De to selvhjælpsbøger, som anvendes i denne undersøgelse, er som nævnt Stephen Coveys *7 gode vaner: Personlig og professionel effektivitet* og Rhonda Byrnes *The secret – hemmeligheden*. Bøgerne er valgt ud fra deres popularitet og repræsentativitet indenfor feltet af arbejds- og karriererettede selvhjælpsbøger. Begge nyder således massiv popularitet og er på Readers Digests top-10 liste over de mest berømte selvhjælpsbøger gennem tiden.⁶ De har desuden begge solgt over 15 millioner eksemplarer og er oversat til mere end 35 forskellige sprog.⁷ Bøgernes repræsentativitet for genren er anslået på baggrund af tidligere studier af selvhjælpslitteratur (du Plessis 2010, 2013). Endvidere er selvhjælpsgenren præget af en høj grad af redundans indenfor temaer og øvelser, ligesom de storsælgende klassikere indenfor feltet i vidt omfang er genstand for såvel eksplicite som implicite citater og referencer fra bl.a. danske selvhjælpsforfattere (du Plessis 2013:14). Bl.a. har *The secret* givetvis været en stor inspiration for forfatterne bag den danske bog *Millionøsemetoden*⁸ (Eilvig & Stendevad 2008). De eksplicite og implicite referencer rækker desuden udover litteraturen selv. Stephen Covey har således oprettet konsulentfirmaet FranklinCovey, der bl.a. har en filial i Danmark, hvor man tilbyder rådgivning til organisationer baseret på ideerne bag de *7 gode vaner*.⁹

Stephen Coveys *7 gode vaner* vurderes bredt til at være en af de vigtigste selvhjælpsbøger, der er udgivet i løbet af de sidste 30 år (se bl.a. Cullen 2009; McCabe 2011; McGee 2005). Den udkom første gang i 1989 og er stadig en international bestseller, der tillige har inspireret en række andre bestsellere fra såvel Coveys hånd, som andre forfattere, der har forsøgt at imitere hans vidtrækkende popularitet og indflydelse. Bogen befinder sig genremæssigt i grænselandet imellem ledelsesteori og selvhjælp (Jackson 1996; McCabe 2011:185; Micklethwait 1996:346) og udmærker sig ved at anvende ledelsesteoretiske begreber og værktøjer såsom *win-win løsning* (Covey 2008:221), *missionserlæring* (ibid.:113) og værdier (ibid.:22, 26, 236) på måder, så disse både kan anvendes i det enkelte individs selvledelse og mere generelt i ledelsen af en organisation. Individet i Coveys univers er disciplineret og arbejder effektivt og fokuseret hen imod sine mål i livet. Det stræber efter at opbygge sin integritet og "karakter" (ibid.:21), og agere "proaktivt" frem for "reaktivt" (ibid.:70ff.). I forlængelse heraf dyrker Covey i høj grad det rationelle og etiske menneske, og beskæftiger sig ikke med eksempelvis irrationalitet eller ubevidste motiver. Coveys anvisninger legitimeres således med udgangspunkt i "sund fornuft" og "universelle principper" (ibid.:35).

6 Se: <https://www.readersdigest.com.au/magazine/self-help-books.asp> (17. Oktober 2015).

7 Se: http://en.wikipedia.org/wiki/The_Seven_Habits_of_Highly_Effective_People; http://en.wikipedia.org/wiki/The_Secret_%28book%29 (17. Oktober 2015).

8 <http://annesophia.blogs.berlingske.dk/2010/06/15/nar-man-stikker-million%C3%B8semasen-frem/> (17. Oktober 2015).

9 <http://www.franklincovey.dk/udvikling-som-skaber-resultater-3/selvledelse-og-samarbejde> (17. Oktober 2015).

The secret af Rhonda Byrne udkom første gang i 2006 og er blandt de mest indflydelsesrige selvhjælpsbøger fra det nye årtusinde. Bogen, hvis hovedbudskab er, at individet kan få alt hvad det ønsker sig ved at tænke tilstrækkeligt intenst på det, er mere new-age inspireret end *7 gode vaner* og befinder sig stilmæssigt langt fra Coveys business-inspirerede udtryk. Bogens budskab bliver således præsenteret som en gammel, universel *Hemmelighed* i en æstetik med tydelige referencer til den samtidige film *Da Vinci-Mysteriet*, i form af guldne sider, håndskrevet skråskrift, rødt voks-segl etc. Alligevel finder bogen og dens tilhørende DVD ligesom *7 gode vaner* dog i høj grad anvendelse i erhvervslivet, idet den anbefales af populære foredragsholdere, ligesom flere organisationer har arrangeret visninger af DVD'en for medarbejderne.¹⁰ Individet kan ifølge *Hemmeligheden* få alt, hvad det tænker på, idet selvet i *The secret* er forbundet med universet via sine tanker og følelser. I forlængelse heraf må individet arbejde på at sende de rigtige energier ud i universet, da det altså selv tiltrækker alt, hvad der kommer ind i dets liv – det være sig alt fra penge over sygdom til menneskelige relationer. Legitimiteten hentes i en form for mystisk-videnskabelig hybrid, hvor der både henvises til kvantemekanik, og stenoptegninger fra år 3000 f.Kr. (Byrne 2007:5, 156).

De to bøger kan ses som et udtryk for den stil- og indholdsmæssige spændvidde indenfor selvhjælpsgenren, idet universet i *7 gode vaner*, hvor der lægges vægt på traditionelle værdier som disciplin, karakter, integritet, planlægning og effektivitet, markant adskiller sig fra *The secret*, hvor fokus er på at sende de rigtige energier ud i universet og herved relativt ubesværet tiltrække lykke, rigdom og fred til sit liv. Bøgerne kan i forlængelse heraf siges at repræsentere hver sin ende af Robert M. Bellahs spektrum mellem utilitaristisk og ekspressiv individualisme (Bellah 1985:32ff.). Her finder vi på den ene side den rationelle homo oeconomicus og det rationelt-etiske menneske i traditionen fra Kants kategoriske imperativ, og på den anden den antimodernistiske mystiker, der er optaget af at være i "flow" med kosmos (McGee 2005:52).

Implicit censur: Den usagte udelukkelse af det usigelige

I argumentationen for at selvhjælpslitteraturen, eksemplificeret ved disse to bøger, er relevant at overveje som en mulig strukturel medårsag til tavshed på arbejdspladsen, trækkes på Judith Butlers censurbegreb (Butler 1997, 1998). Butler er således relativt overset i den foucauldianske organisations- og arbejdslivsforskning (McKinlay 2010:232) men operationaliseres i denne artikel mere specifikt til at undersøge, hvordan og i hvilket omfang selvhjælpslitteraturens diskursive regimer fordrer en *implicit censur* af ekstrovert kritik. Butlers arbejde placerer sig i forlængelse heraf i det, der er blevet kaldt "The new censorship scholarship" (Moore 2013:47), og som med udgangspunkt i Foucault og til dels Bourdieu søger at forstå censur som mere og andet end en autoritets repressive magtudøvelse.

Butler tager udgangspunkt i, at selve ideen om censur synes at implicere en mere generel teori om magt. Når et individ censureres, skelner vi eksempelvis typisk ana-

10 http://ehrenreich.blogs.com/barbaras_blog/2007/02/the_secret_of_m.html (17. Oktober 2015).

lytisk imellem den, som kommer under censurens magt på den ene side, og den der censurerer på den anden. Endvidere ses censoren i den konventionelle forståelse typisk som et individ eller som en forlængelse af en statslig eller institutionel autoritet, der udøver sin magt over individet (Butler 1997:128, 1998:247). En sådan forståelse af censur udgår fra en konventionel forståelse af magt, hvor magten er udenfor subjekterne, men kan anvendes af disse til at opnå bestemte mål – i dette tilfælde at begrænse et andets subjekts tale. Denne konventionelle forståelse, hvor magten er restriktiv, samt kan besiddes og udøves over andre, og som i det omfang magt overhovedet tematiseres, i øvrigt også synes at informere litteraturen om tavshed på arbejdspladsen, udgør i forlængelse heraf netop den magtforståelse, som Michel Foucault meget berømt har udviklet sit magtbegreb i opposition til (Foucault 1991, 2000). Hos Foucault, såvel som hos Butler, ses magten således som produktiv, ligesom den ikke forstås som en substans, der eksisterer uafhængigt af subjektet og kan besiddes. Overføres denne magtkonception på fænomenet censur, fås et mere nuanceret blik på censurens virkninger, end hvad den traditionelle forståelse kan tilbyde. I en restriktiv, juridisk magtforståelse begrænser magten således det objekt, den opererer på (fx ved at afskære det fra at tale), imens magten i en produktiv magtforståelse både begrænser subjektet, men samtidig også bidrager til at skabe det (Butler 1998:247). Butler foreslår i forlængelse heraf, at censuren på trods af sin begrænsende og regulerende funktion, også kan ses som en måde hvorpå talen *produceres*, ved på forhånd at afgrænse, hvad der hhv. kan og ikke kan genkendes som acceptabel tale (Butler 1997:128).

Censur er således i denne forståelse en teknik eller logik, hvormed diskursive praksisser og regimer opretholdes, og eftersom det sociale i vidt omfang består af sådanne diskursive regimer, er censur i højere grad normen end undtagelsen (Post 1998:2). Dermed vil en holdning for eller imod censur som sådan, med Michael Holquists ord, være at forudsætte en frihed, som ingen har. Censur *er*, og vi kan følgelig blot skelne imellem dens mere eller mindre repressive effekter (Holquist 1994:16). At censur på denne måde *er*, kan med Bourdieu forstås som det forhold, at den bliver “[...] constituted by the very structure of the field in which the discourse is produced and circulates” (Bourdieu 1991:137). For Bourdieu mindskes nødvendigheden af censur manifesteret via eksplicitte og officielt sanktionerede forbud således præcist i det omfang, feltets egen struktur er i stand til at regulere talen (Post 1998:2; Bourdieu 1991). I Butlers perspektiv kan denne censurens *væren* i forlængelse heraf oversættes til, at det diskursive regime producerer sin egen censur, der samtidig fungerer som dets mulighedsbetingelse.

I den konventionelle, commonsense censurforståelse kommer censuren *efter* talen; der ytres noget stødende, hvorefter en regulativ instans træder til. Men i Butlers produktive censurforståelse er temporaliteten vendt om, idet censuren her går *forud* for talen. (Butler 1998:248) I forlængelse heraf skelner Butler imellem eksplicit og implicit censur, hvor sidstnævnte refererer til “[...] implicit operations of power that rule out in unspoken ways what will remain unspeakable” (Butler 1997:130). Den implicitte censur er således ikke baseret på eksplicitte forbud i form af statslig politik eller regulering, men virker i stedet ved på forhånd at udelukke bestemte temaer fra talen (Butler 1998:249). I forlængelse heraf advarer Butler dog imod en dikotomisk skelnen

imellem implicit og eksplicit censur, og foreslår i stedet, at de bør ses som yderpunkter på et kontinuum, hvis midterste del dækker over en række censurformer, der ikke er stringent genkendelige som hverken eksplicitte eller implicitte: *"Indeed, the masquerading or fugitive forms of censorship that have both explicit and implicit dimensions are perhaps the most conceptually confusing, and, by virtue of that confusion, may be the most politically effective"* (ibid.:250).

I den følgende analyse er det således netop disse implicitte og semi-implicitte censurformer, der vil være i fokus, idet selvhjælpslitteraturen med inspiration fra Rose kan forstås som en slags "subjektivitetsekspertise", som det er *frivilligt* for subjektet at knytte an til (Rose 1992:147, 154). Denne subjektivitetsekspertise er således netop ikke udtryk for en autoritet, der søger at påtvinge befolkningen sine regler via et invaderende statsapparat eller lignende. I stedet er der ifølge Rose tale om en markedsbåret alliance imellem eksperter, der påstår at tilbyde objektive og "videnskabelige" svar på spørgsmålet om, hvordan man bør leve sit liv for at opnå en livsstil med normalitet, tilfredshed og succes, og subjekter, der på den anden side forsøger at opnå et liv med personlig lykke og øget livskvalitet (Rose 1992:149). Den implicitte censur er i forlængelse heraf ifølge Butler ofte mere effektiv end den eksplicitte censur, idet censuren i en vis forstand synes at skrøbeliggøre sig selv, når den italesættes (Butler 1998:250). I italesættelsen begår den eksplicitte censur nemlig en performativ selvmodsigelse, idet en bestemmelse, der fremsætter hvad den ikke vil have fremsat, i et vist omfang forpurrer sin egen intention (Butler 1997:130). Foucault beskriver den samme mekanisme i *Seksualitetens historie* i sin skildring af, hvordan det nittende århundredes forbudsprægede seksualnormer blot bidrog til at forstærke og intensivere den seksualdiskurs, der blev forsøgt kontrolleret og begrænset (Foucault 1978:23).

Den implicitte censur spiller endvidere en rolle i skabelsen af subjekter, idet den ifølge Butler muliggør nogle subjektiviteter, imens den umuliggør andre (Butler 1998:252). At blive et subjekt indebærer således at blive underlagt et sæt implicitte eller eksplicitte normer, der bestemmer hvilken type tale, der vil kunne genkendes som subjektets tale (Butler 1998:252, se også Butler 2005). Disse normer bestemmer med andre ord, hvem der kan og ikke kan genkendes som et talende subjekt. Det er altså ikke et spørgsmål om at visse typer af tale, der ytres af subjektet, bliver censureret, men derimod et spørgsmål om:

[...] how an operation of censorship determines who will be a subject, a determination that depends on whether the speech of the candidate for subjecthood obeys the norms that govern what is speakable and what is not. To move outside of the domain of speakability is to risk one's status as a subject; to embody the norms that govern speakability in one's speech is to consummate one's status as a subject of speech (Butler 2008:253).

Subjektet risikerer således sin status som subjekt ved at bevæge sig uden for disse normer for genkendelig tale, men skaber og befæster omvendt sig selv som (talende) sub-

jekt ved at adlyde dem. På samme måde som selvhjælpslitteraturen kan anskues som et sæt normer, hvormed mennesker gøres til subjekter, og hvormed mennesker gør sig selv til subjekter (Bröckling 2005:8), ses censuren altså også hos Butler som konstitutiv for skabelsen af subjektet.

Til at beskrive særkendet ved den implicitte censur, nemlig at censuren går forud for talen, foreslår Butler begrebet *foreclosure*, der kan oversættes med blokering, udelukkelse eller afskærmning. Begrebet stammer fra psykoanalysen, hvor det bruges til at beskrive en grundlæggende ur-fortrængning, som ikke foretages af subjektet, men derimod udgør mulighedsbetingelsen for at subjektet kan opstå. (Butler 1997:138, 1998:255) Ifølge Butler er denne *foreclosure* et udtryk for en strukturel effekt og ikke en individuel handling. Begrebet understreger således censurens produktive karakter, idet det henviser til det, der må forblive usigeligt, for at et givent diskursivt regime kan fortsætte med at udøve sin magt. Denne udelukkelse eller usigeliggørelse udgør således mulighedsbetingelsen for enhver talehandling, hvorfor den implicitte censur altså forstås som produktiv:

On the assumption that no speech is permissible without some other speech becoming impermissible, censorship is what permits speech by enforcing the very distinction between permissible and impermissible speech. Understood as foreclosure, censorship produces discursive regimes through the production of a domain of the unspeakable (Butler 1998:255).

Censuren og udelukkelsen af visse typer af tale er altså en mulighedsbetingelse for, at andre typer af tale overhovedet kan forekomme. I den forbindelse er interessen i det følgende rettet imod, hvordan selvhjælpslitteraturen som betingelse for at kunne fungere meningsfuldt, synes at indebære en sådan implicit censurering, eller *foreclosure*, af den ekstroverte kritik. Beskrivelsen af hvorledes denne *foreclosure* kommer i stand skal bidrage til at anskueliggøre, hvordan tavshed på arbejdspladsen, i form af fraværet af kritiske røster, også kan have andre og bredere årsager, end de direkte kausale virkninger, der er knyttet til enkeltindivers handlinger.

Det frie valg som censurens udgangspunkt

Den følgende analyse af selvhjælpslitteraturen som faciliator af implicit censur, hvor hhv. Covey og Byrne som nævnt udgør det empiriske udgangspunkt, behandler således indledningsvist hvordan ideen om "det frie valg" kan siges at udgøre censurens udgangspunkt. Dernæst undersøges den implicitte censur, eller med Butler *foreclosure*, af den ekstroverte kritik, og hvordan den i praksis fungerer i de to selvhjælpsbøger. Dette leder til en undersøgelse af de mere eksplicitte censurformer og disses forskellige udtryk i de to selvhjælpsbøger.

Den implicitte censur hos både Covey og Byrne, tager sit afsæt i betoningen af individets frie valg som en central komponent i opnåelsen af succesfuld karriere og et lykkeligt liv. Hos Covey kommer valgfriheden til udtryk i maksimet "Mellem stimu-

lus og respons har mennesket friheden til at vælge" (Covey 2008:74). Omverdenen er således hos Covey ikke i stand til at determinere individets skæbne eller tilstand, idet individet har friheden til at vælge, hvordan det vil reagere på omverdenen, og dermed selv er ansvarligt for sit eget liv. Denne valgfrihed garanterer således individets frihed og autonomi, idet individet hos Covey ikke kan bruge inkompetente chefer, politik eller andre ydre omstændigheder som årsagsforklaring på sine problemer (ibid.:73). Individet har altid friheden til rationelt at vælge den mest hensigtsmæssige reaktion på de ydre omstændigheder, der på denne måde ikke får magt over det. Som et forbillede, der står som et ikon for denne valgfrihed, anvender Covey den jødiske læge Viktor Frankl, som under Anden Verdenskrig sad fanget i en tysk koncentrationslejr og her, i mødet med den brutale overmagt, kom til en vigtig erkendelse: Uanset hvad hans vogtere udsatte ham for, kunne de ikke påvirke, hvordan han reagerede – han havde stadig friheden til at vælge sin respons:

De kunne styre hans miljø, og de kunne gøre alt, hvad de ville med hans krop, men Viktor Frankl selv var et væsen med selverkendelse, som kunne iagttage sit eget engagement udefra. [...] *Han kunne inde i sig selv beslutte, hvordan alt dette skulle berøre ham* (ibid.:74).

Hos Covey består valgfriheden således i, at individet er frit til at vælge sin respons på omverdenen. At Covey anvender et eksempel fra en koncentrationslejr til at illustrere sin pointe, understreger den generelle præmis, hvorpå den hviler: nemlig at omverdenen ikke kan ændres og at det er spild af energi at forsøge. Koncentrationslejren er således det ultimative eksempel på en asymmetrisk magtrelation, hvor overmagten er så massiv, at det er nytteløst for den enkelte at gøre modstand og kritisere. Eksemplet er ekstremt, og alluderer således i al sin ekstremitet, at den moderne arbejdsplads kan forstås som vore dages koncentrationslejr, hvor kritiske ytringer er nytteløse. Valgfriheden hos Covey er således betinget af en radikal indsnævring af valgmulighederne, idet individet primært kan vælge imellem forskellige indstillinger, hvormed det forholder sig til omverdenen. Selve omverdenen står derimod ikke til at ændre.

Hvor objektet for det frie valg hos Covey altså er individets respons på ydre omstændigheder, forholder det sig anderledes i Byrnes *Secret-univers*. Den "hemmelighed" læseren indvies i er således, at individets omverden er et resultat af dets tanker, hvilket Byrne kalder "*Loven om Tiltrækning*" (Byrne 2007:4). Denne "lov" skal forstås helt bogstaveligt, og der er således ikke tale om den type logik, som bl.a. udspringer af positiv psykologi (fx Seligman 2002), og som også kan findes hos Covey, hvor individet selv kan vælge, om det vil se glasset som halvt tomt eller halvt fyldt, og dermed med sine tanker bestemme hvorvidt omverdenen ses som problematisk eller ej. I stedet går Byrne skridtet videre og hævder, at omverdenen er en *direkte fysisk manifestation* af individets tanker:

Du kan se loven om tiltrækning overalt. Du tiltrækker alt til dig selv. Mennesker, job, omstændigheder, rigdom, gæld, glæde, den bil, du kører i, de omgivelser, du bor i. Og du har tiltrukket det alt sammen til dig, ligesom en magnet. Det, du tænker på, fremkalder du. Hele dit liv er en manifestation af de tanker, der udspiller sig i dit hoved (Byrne 2007:19).

Her er det frie valg således radikaliseret, idet individet via sine tanker frit kan vælge sin omverden. Hvor individet således hos Covey imellem stimulus og respons har friheden til at vælge, er stimulus og respons hos Byrne direkte korresponderende i en paradoksal cirkulær logik, hvor ydre stimuli forstås som resultatet af individets respons – i form af dets tanker. Eksempelvis hævdes det således hos Byrne, at den eneste grund til, at et menneske kan være fattigt, er at det "[...] hindrer penge i at komme til sig med sine tanker" (Byrne 2007:99). Dermed forklares ydre omstændigheder altså med udgangspunkt i individets tanker, som det antages at have fuld kontrol over. Således bliver det frie valg hos Byrne knyttet til en form for mental omnipotens, hvor individet selv skaber verden i sit eget tankebillede og har frit valg på alle hylder, hvor alt fra drømmejobbet (ibid.:2) til "en splinterny bil" (ibid.:83) kan foranlediges ved tankens kraft. Omvendt er valgfriheden hos Covey konsekvensen af en vis impotens i forhold til omverdenen, der ses som konstant, uforanderlig og uden for individets indflydelse (Covey 2008:86ff.).

Ideen om det frie valg udgør således i disse forskellige afskygninger et vigtigt element i den implicite censur af ekstrovert kritik. Den slovenske filosof Renata Salecl beskriver i forlængelse heraf, bl.a. med udgangspunkt i selvhjælpslitteraturen (Salecl 2011:32), hvorledes "valgets tyranni" bidrager til at udgrænse kritik af sociale forhold:

[...] when choice is glorified as the ultimate tool by which people can shape their private lives, very little is left over for social critique. While we obsess about our individual choices, we may often fail to observe that they are hardly individual at all but are in fact highly influenced by the society in which we live (Salecl 2011:13).

Selvom det frie valg har forskellige udtryk hos hhv. Covey og Byrne, er effekten imidlertid den samme: kritik af omverdenen bliver irrelevant eller meningsløs, hvilket synes at være et gunstigt udgangspunkt for tavshed på arbejdspladsen. Hvordan dette mere præcist udfolder sig belyses i det følgende med hjælp fra Butlers idé om implicit censur som *foreclosure*.

Foreclosure af ekstrovert kritik

Starter vi med Coveys univers, er det således allerede antydnet, hvorledes omverdenen og ideen om det frie valg spiller en vigtig rolle i den implicite censur af ekstrovert kritik. I den forbindelse opfordrer Covey læseren til at skelne imellem de forhold i omverdenen, som det *bekymrer* sig over, hvilket kan være alt fra "problemer på arbej-

det” over ”atomkrig” til ”national gæld”, fra forhold som *det har indflydelse på* (Covey 2008:86). I forlængelse heraf præsenterer Covey læseren for to subjektivationer; proaktiv og reaktiv. ”Proaktive” mennesker koncentrerer sig ifølge Covey om de forhold, som de faktisk har indflydelse på, imens ”reaktive” mennesker fokuserer på ”[...] andre menneskers svaghed, problemerne i miljøet og omstændigheder, de ikke har nogen kontrol over” (ibid.:88). Fokus på forhold, som individet har indflydelse på, resulterer i ”positiv energi”, imens fokus på ydre forhold uden for dets kontrol fører til ”anklager og bebrejdelser” samt en følelse af at være offer (ibid.). De forhold, som individet ikke kan kontrollere og som befinder sig uden for dets indflydelsessfære må i stedet håndteres ved:

[...] at vi tager ansvar for at ændre stregen nederst i vores ansigt – at vi smiler, at vi oprigtigt og roligt accepterer disse problemer og lærer at leve med dem, også selv om vi ikke bryder os om dem. På den måde giver vi ikke problemerne lov til at styre os (ibid.:90).

Alle forhold, der befinder sig udenfor det proaktive individs umiddelbare indflydelsessfære - miljø, atomkrig, national gæld etc. – må således smilende accepteres som ”situationsbestemte omstændigheder” (ibid.:90), da alt andet ifølge Covey er spild af energi og fører til negativitet, beklagelser og offergørelse af selvet.

Skellet mellem proaktivitet og reaktivitet kommer ifølge Covey i høj grad til udtryk på arbejdspladsen, hvor de proaktive medarbejdere, der tager ansvar og udviser initiativ, ifølge Covey også er dem, der ”ender med de gode job” (ibid.:80). Det illustreres bl.a. med en anekdote om en organisation, hvor en gruppe medarbejdere brækker sig til hinanden over deres chef, som anvender en ”diktatorisk ledelsesform” (ibid.:91), og behandler de ansatte som om de var ”stikirenddreng” (ibid.) uden selvstændig dømmekraft. De utilfredse medarbejdere kategoriseres af Covey som ”reaktive” fordi de ”[fralægger] sig ansvaret under dække af den administrerende direktørs svagheder” (Covey 2008:91). På denne arbejdsplads er der dog ifølge Covey også en enkelt ”proaktiv” medarbejder, der i stedet for at kritisere chefens svagheder, søger at ”kompensere for dem” (ibid.), ved at gøre mere end der forventes af ham. Dette får chefen til at ophøre med at opføre sig diktatorisk over for denne medarbejder, og i stedet begynde at inddrage ham i stigende grad, så det til sidst ender med at ”[...] ingen i denne virksomhed gjorde noget af betydning, før denne mand var blevet inddraget og havde godkendt det – og det gjaldt også den administrerende direktør” (Covey 2008:92). De reaktive medarbejdere kritiserer således chefens svagheder, imens den proaktive medarbejder kompenserer for dem, og herigennem arbejder sig opad i organisationen.

Det diskursive regime, der præsenteres i *7 gode vaner* er således struktureret på en sådan måde, at det som udgangspunkt ikke er muligt at blive anerkendt som subjekt inden for rammerne af regimet og samtidig forholde sig kritisk til eksterne forhold, som fx diktatoriske chefer. I forlængelse heraf kan man med inspiration fra Butler argumentere for, at kritik af ydre forhold bliver *forelclosed*, som det, der må forblive usagt, for at det diskursive regime kan forblive meningsfuldt og udøve sin magt. Den

ekstroverte kritik implicerer som praksis således, at ydre forhold kan have stor indflydelse på den enkeltes livskvalitet, ligesom det heraf følger, at det i vidt omfang er uden for det enkelte individs kontrol, hvordan dets liv udfolder sig. Dette må imidlertid forblive usigeligt i Coveys univers, idet sådanne ideer ville kompromittere dets mening og sammenhæng. Det er således den implicitte censur af ekstrovert kritik, i form af udelukkelsen inden ytringen, der fungerer som mulighedsbetingelse og *sine qua non* for Coveys anvisninger til subjektet. I et selvhjælpsregime, hvor individets bekymringer om forhold, der ligger uden for dets umiddelbare påvirkningssfære fører til negativitet, bebrejdelser og offergørelse, vil et individ der ytrer sig kritisk om ledelsen på sin arbejdsplads således så tvivl om sin subjektivitet indenfor rammerne af Coveys univers. Her kan kritikken ikke indgå, og må dermed udelukkes inden den ytres, hvilket bl.a. sker i kraft af individets stræben efter at være proaktiv. Proaktive medarbejdere er således for Covey lig med tavse medarbejdere.

Vendes blikket mod censuren i Byrnes *The secret*, ses også her en form for *foreclosure* af den ekstroverte kritik. Byrnes diskursive regime er, ligesom Coveys, således opbygget på en måde, hvor kritik af ydre forhold som udgangspunkt ikke kan opstå som en meningsfuld aktivitet for et subjekt indenfor rammerne af regimet. Som nævnt forklares pengemangel eksempelvis hos Byrne med det forhold, at individet med sine tanker har forhindret penge i at komme til sig (Byrne 2007:99). Denne diagnose af det individuelle menneskes vilkår udvides endvidere til en korresponderende samfundsdiagnose:

Hvorfor tror du, at 1 procent af befolkningen tjener omkring 96% af de penge, der tjenes? Tror du, at det er tilfældigt? Sådan er det indrettet. De forstår noget. De forstår Hemmeligheden [...]. Mennesker som har tiltrukket rigdom hele deres liv, har brugt hemmeligheden bevidst eller ubevidst. De tænker tanker om overflod og rigdom, og de tillader ikke tanker i modstrid med dette at slå rod i deres sind. Deres fremherskende tanker drejer sig om rigdom. De kender kun rigdom, og der findes ikke andet i deres sind. Uanset om de er klar over det eller ej, er det deres altoverskyggende tanker om rigdom, der har bragt rigdom til dem (Byrne 2007:6).

Her præsenteres læseren således for et potentielt problematisk samfundsforhold, som på det seneste har været genstand for en del kritik (se fx Piketty 2014; Welty et al. 2013). Hos Byrne naturaliseres dette forhold imidlertid og tilskrives et element af selvfølgelighed ("Sådan er det indrettet"). I *The secret's* diskursive regime forstås uligheden således som et udtryk for, at de rigeste 1% har tænkt "altoverskyggende tanker om rigdom". Når ulighed dermed forklares med udgangspunkt i enkeltindviders tanker, og løsningen på ulighed følgelig består i, at den enkelte bør tænke mere på rigdom og mindre på fattigdom, må mulighedsbetingelsen for det diskursive regime nødvendigvis være den implicitte censur og udelukkelse før ytringen af den ekstroverte samfundskritik, foruden hvad man kunne kalde "det politiske" i mere generel forstand. Denne *foreclosure* af det politiske understreges endvidere af en passage, hvor også "de

begivenheder i historien, hvor massevis af mennesker er døde" forklares med, at disse mennesker tiltrak begivenheden, idet "deres tankers frekvens matchede begivenhedens frekvens". (Byrne 2007:27f.) Som det er tilfældet hos Covey, drages der således også hos Byrne implicitte paralleller mellem det moderne arbejdsliv og verdenshistoriens største tragedier, idet den selvsamme logik, der bruges til at forklare begivenheder som Holocaust også anvendes til at forklare dårligt arbejdsmiljø og mobning. I *The secret* findes således en anekdote om en homoseksuel mand, der hader sit arbejde, fordi han bliver mobbet og chikaneret af sine kolleger på grund af sin seksualitet: "Hele hans liv var ulykkeligt og elendigt, og han var overbevist om, at han blev angrebet fordi han var bøsse" (Byrne 2007:18). Efter at manden introduceres for "Hemmeligheden" indser han imidlertid, at han i sine tanker udelukkende har fokuseret på, hvad han ikke ønsker (fx "jeg vil ikke chikaneres på mit arbejde"), og da han begynder at skifte fokus til hvad han rent faktisk ønsker sig, aktiveres hemmeligheden: "Alle de mennesker på hans kontor, som havde chikaneret ham, blev enten overflyttet til en anden afdeling, holdt op med at arbejde i firmaet eller lod ham være i fred" (ibid.). Løsningen på denne type chikane er således ikke at konfrontere kollegerne eller rette en kritik mod organisationens kultur, men består i stedet i blot at ændre sine tanker.

I et sådant diskursivt regime, hvor chikane på arbejdspladsen skyldes ofrets tanker, og global ulighed er et udtryk for visse individers altoverskyggende mentale fokus på rigdom, er den ekstroverte kritik således meningsløs, og opstår derfor ikke som en mulighed. En minimumsbetingelse for den udadrettede kritik synes i den forbindelse at være eksistensen af en omverden, der fungerer relativt uafhængigt af subjektet og kan producere kritisable forhold. Men en sådan eksisterer ikke hos Byrne, hvilket resulterer i den ekstroverte kritiks usigeliggørelse og umuliggørelsen af en kritisk subjektivitet indenfor rammerne af *The secret's* diskursive regime. Når individet søger at løse problemer på arbejdspladsen ved at ændre sine tanker, forholder det sig således tavst.

Hybridformer: Mellem implicit og eksplicit

Butler fremhæver dog i forlængelse heraf, at censur kan forstås som en ufuldstændig proces, hvor noget altid undslipper. Den totale censur er således i dette perspektiv en umulighed, idet intet forsøg på at begrænse sproget er i stand til fuldstændigt at indfange dets ambiguitet og polysemiske karakter (Butler 1997:129, 1998:249). Dermed er den implicitte censur af ekstrovert kritik hos Covey og Byrne ikke nødvendigvis fuldstændig, og kan således mislykkes som følge af sprogets flertydighed og diskursernes kontingens. I forlængelse heraf opereres i begge bøger i tillæg til den implicitte censur også med mere eksplicite censurformer.

Den mere eksplicite censur kommer således hos Covey bl.a. til udtryk i forbindelse med kultiveringen af den førnævnte proaktivitet. Her gives bl.a. anvisninger til, hvordan individet bør monitorere sit sprog og sine tanker, og i forlængelse heraf erstatte reaktiv sprogbrug med proaktiv sprogbrug. Covey tilbyder følgende oversigt, der kan bruges som hjælp i denne proces:

Reaktiv sprogbrug	Proaktiv sprogbrug
Der er intet, jeg kan gøre.	Lad os se på vores alternativer.
Sådan er jeg bare.	Jeg kan vælge en anden fremgangsmåde.
Han gør mig så gal.	Jeg er selv herre over mine egne følelser.
De går de ikke med til.	Jeg kan udarbejde et slagkraftigt oplæg.
Det er jeg nødt til at gøre.	Jeg vælger en relevant reaktion.
Det kan jeg ikke.	Jeg vælger.
Det er jeg nødt til.	Jeg foretrækker.
Hvis bare.	Jeg vil.

(Covey 2008:84)

På Butlers kontinuum mellem implicit og eksplicit censur (Butler 2008:250), befinder vi os her tættest på sidstnævnte, idet der er tale om en relativt utvetydig censurform, hvor det præcist fremhæves hvilke ytringer, der er uønskede, samt hvordan individet i stedet bør udtrykke sig for at blive genkendt som talende subjekt. Forskellen mellem de ønskede og uønskede ytringer markerer endvidere en generel forskydning af ansvaret for en given situation væk fra omgivelserne og over på individet, ligesom flere af de uønskede ytringer kan ses som oplæg til kritik af ydre forhold. Selvom denne censur selvfølgelig stadig er afhængig af individets selvledelse for at blive gennemført, og altså ikke er bakket op af en ydre regulativ instans, så hører den til blandt de mere eksplicitte censurformer, der kan findes indenfor selvhjælpsgenren.¹¹

Butler påpeger dog som nævnt, hvordan censuren ofte mister noget af sin effektivitet, når den bliver ekspliciteret, idet den i et vist omfang modsiger sig selv, ved ikke at efterleve sit eget forbud, men i stedet ytrer, hvad den ikke vil have ytret (Butler 2008:250). Således ender indsatsen for at begrænse ytringen ofte i stedet med at fremme dens udbredelse, idet ytringen bekræftes igennem negationen. For Coveys vedkommende udbredes ideen om ekstrovert kritik således i selve bogens tekst, hvor den på forskellig vis eksplicit optræder som en diskurs, der skal reguleres: "Hver gang vi tænker, at problemet findes 'derude', er denne tanke selve problemet" (Covey 2008:93). Endvidere kan læseren vanskeligt forholde sig til denne regulering uden samtidig at fremkalde forestillinger om sig selv i færd med den censurerede handling. Når Coveys anvisning til læseren lyder "Vær et eksempel, ikke en kritiker" (Covey 2008:97), er Butlers hypotese således, at denne censur af den ekstroverte kritik både er mere eksplicit, men samtidig også mindre effektiv, end Coveys subtile opfordringer til at være proaktiv og bekymre sig om de forhold,

11 En endnu mere eksplicit censurform, der ikke anvendes hos Covey, men alligevel er relativt udbredt, er i den forbindelse en øvelse, der har til formål at kultivere læserens positive tanker; Øvelsen udføres ved, at læseren tager en elastik rundt om sit håndled og giver sig selv et smæk med elastikken, hver gang vedkommende "beklager sig" eller tænker en "negativ tanke" (Se fx Heath 2001:14).

man selv har indflydelse på, idet censuren her er implicit, og den ekstroverte kritik derfor usigeliggjort inden ytringen overhovedet opstår. Tavshed opnås således bedre ved på forhånd at udelukke muligheden for, at den kritiske ytring overhovedet kan opnå, end ved selv at italesætte den kritiske ytring i forbindelse med forbuddet mod den.

Også hos Byrne suppleres den førnævnte foreclosure af udadrettet kritik imidlertid med andre og mere eksplicite censurformer. Opbygningen af universet i *The secret*, hvor individet tiltrækker omverdenen til sig med sine tanker, implicerer således ikke alene, at omverdenen ikke eksisterer (uafhængigt af subjektet), og derfor ikke giver mening at kritisere. Den implicerer tillige, at enhver kritik af ydre forhold pr. definition er kontraproduktiv, idet kritikken således blot tiltrækker mere af det, der kritiseres: "Du kan ikke hjælpe verden ved at fokusere på negative ting. Når du fokuserer på de negative ting i verden, så forøger du dem ikke blot, men bringer samtidig flere negative ting ind i dit eget liv" (Byrne 2007:144). Kritikken har dermed hos Byrne den paradoksale funktion, at den tiltrækker mere af det, den kritiserer og ønsker at minimere. Dette gælder også for medarbejderes kritik af en for stor arbejdsbyrde: "Hvis du tænker 'jeg kan ikke klare alt dette arbejde' sender du denne besked ud til universet via loven om tiltrækning; 'Jeg ønsker mere arbejde, end jeg kan klare'" (Byrne 2007:14). Enhver kritik, endsige kritisk tanke, om for stor arbejdsbyrde er således for Byrne selve årsagen til den store arbejdsbyrde, hvorfor den bør elimineres og erstattes med tanker om positivitet og overskud. Trives en sådan opfattelse blandt medarbejderne på en given arbejdsplads, synes tavsheden således givet. Ikke mindst fordi Byrne i tillæg hertil opererer med en form for infektionslogik, hvor mennesker med negative tanker kan "smitte" andre, der lytter til deres beklagelser. Alene det at lytte til et andet menneskes kritik kan således ifølge Byrne tiltrække problemer for den enkelte: "Hvis du lytter til, at en anden beklager sig, og fokuserer på det, viser medfølelse og erklærer dig enig, tiltrækker du i det øjeblik flere situationer at beklage dig over" (Byrne 2007:16). Her understreges det således, hvordan det at ytre sig kritisk på sin arbejdsplads i Byrnes univers er lig med at sætte sin subjektivitet på spil, idet opfordringen går på at ignorere og undgå kritikerne, der ikke må anerkendes som et talende subjekt.

Denne censurform er væsentligt mere eksplicit end den førnævnte *foreclosure*, hvor kritikken gøres meningsløs som mulighedsbetingelse for det diskursive regimes fortsatte kohærens, og derfor ikke opstår som tema. I stedet adresseres kritik og "beklagelser" her direkte og inddrages dermed i det diskursive regime, på trods af, men også i forlængelse af foreclosure-logikken: Det er således netop *fordi* omverdenen er en funktion af individets tanker, at kritik tiltrækker flere kritisable forhold til individets liv. I Byrnes univers følger den implicite og eksplicite censur således logisk af hinanden. Censuren hos Byrne kan måske i forlængelse heraf ses som eksempel på en af de mere ambivalente og maskerede hybridformer, som Butler nævner, hvor censuren rummer både implicite og eksplicite dimensioner (Butler 2008:250).

Konklusion

I kraft af den analytiske operationalisering af Judith Butlers censurbegreb, bidrager denne artikel med en empirisk funderet redegørelse for, hvordan selvhjælpslitteraturen kan forstås som udøvende en form for implicit censur af udadrettet kritik, der således ikke forstås som en meningsfuld aktivitet indenfor rammerne af det selvhjælpslitterære univers. I forlængelse heraf argumenteres for, at man, i tillæg til mere aktørfokuserede forklaringer, i fremtidig forskning bør overveje at inddrage den kultur, som selvhjælpslitteraturen på tværs af sine indholds- og stilmæssige forskelle kolporterer, som en mulig strukturel medårsag til tavshed på arbejdspladsen. Der ses således en generel tendens, hvor selvhjælpslitteraturens diskursive regimer i forskellige varianter er opbygget på en måde, hvor udadrettet kritik er *foreclosed*, og ikke kan genken- des som meningsfuld tale, samt desuden også i mere eksplicitte vendinger afvises som skadeligt. Selvhjælpslitteraturen både (I) *foregriber* og (II) *faciliterer* dermed individets selvcensur. Litteraturen repræsenterer således (I) et univers, hvor udadrettet kritik er meningsløst, hvorfor hverken kritik eller selvcensur kan opstå som temaer, men kan samtidig også fungere som (II) en slags hjælp til selvcensur, idet selvcensuren i andre passager indskrives i et meningsfyldt univers, hvor den forstås som en del af det enkelte individs personlige udvikling. Selvom selvhjælpskulturens indflydelse på moderne arbejdspladser ikke umiddelbart lader sig dokumentere og kvantificere på samme måde som eksempelvis medarbejderes motivationer for at tie i konkrete situationer, er hypotesen således, at kulturen og dens logikker kan bidrage til tavshed på arbejdspladsen ved diskursivt at forme virkeligheden på en måde, så kritiske ytringer ses som irrelevante, spild af energi eller decideret kontraproduktive. Hypotesen kan eventuelt kvalificeres yderligere i fremtidige undersøgelser ved at tage udgangspunkt i konkrete organisatoriske aktiviteter såsom coaching, MUS-samtaler eller lederudvikling, der antages i særlig grad at være informeret af selvhjælpslitterære logikker. Sådanne undersøgelser vil således for det første via eksempelvis dokumentstudier og kodning kunne tilvejebringe mere præcise overvejelser omkring selvhjælpskulturens organisatoriske udbredelse, samt for det andet fremkomme med lokalt organisatorisk forankrede vurderinger af kulturens medvirken til medarbejdertavshed. For nuværende må imidlertid blot peges på selvhjælpslitteraturens omfattende kulturelle indflydelse, der foruden bøgernes store salgstal kan iagttages i formidlingen af selvhjælpskulturelle logikker i alt fra livsstilsprogrammer på TV¹² til avisernes erhvervsportrætter.¹³ Endvidere har litteraturen store overlap med traditionel ledelsesteori, ligesom dens anvisninger udbredes i stor stil på HR- og ledelseskurser samt i div. foredrag, hvor opskriften på den succesfulde karriere præsenteres (Cullen 2009:1232; McGee 2005:17).

12 <http://jyllands-posten.dk/indland/ECE6482251/bs-gar-i-krig-mod-lykkepillerne/> (17. Oktober 2015).

13 Se fx <http://www.jyllands-posten.dk/protected/premium/indblik/Erhverv/ECE6580073/mit-navn-er-lars-juhl-og-jeg-har-fucked-mit-liv-helt-op/> (17. Oktober 2015).

Alternative læsninger: Selvforbedringens kritiske potentiale?

Såfremt fremtidige analyser skulle forfølge den i nærværende artikel fremlagte hypotese om selvhjælpslitteraturen som mulig strukturel medårsag til tavshed på arbejdspladsen, er der foruden de allerede berørte udfordringer ift. kvantificering og dokumentation, også et andet væsentligt problem der melder sig i form af muligheden for alternative læsninger af litteraturen.

Således læses og opfattes selvhjælpslitteraturen ikke nødvendigvis altid i overensstemmelse med den selvhjælpskultur, som er skitseret i det ovenstående. En række studier har således påpeget, at den individuelle reception af selvhjælpslitteraturen kan afvige ganske væsentligt fra, hvad der formentlig har været forfatterens intention. Bl.a. har Lichterman vist, hvordan selvhjælpslitteraturen ofte læses med en vis kritisk distance og i højere grad ses som et inspirationskatalog, hvor læseren kan bruge det, vedkommende synes giver mening og ignorere resten (Lichterman 1992). I forlængelse heraf har McCabe påvist, hvordan den organisatoriske applicering af Stephen Coveys lære, via forskellige udvælgelser og omfortolkninger, kan gøre Coveys ideer nærmest ugenkendelige (McCabe 2011). Fra en konkret organisation er der sågar eksempler på, hvordan et Covey-inspireret kursus for medarbejdere stik imod hensigten udvikle sig til at blive en facilitator for kritik af organisationens ledelse og dermed orkestrerede et brud på tavsheden (ibid.). Muligheden for sådanne brud er således altid tilstede og kræver blot en anknævnelse til et mere kritikfordrende diskursivt regime eller at selvhjælpslitteraturens anvisninger fortolkes i en anden kontekst. Mon således ikke Coveys credo om, at individet mellem stimuli og respons har friheden til at vælge, også kan tolkes som et budskab om ikke stiltiende at finde sig i undertrykkelse, men i stedet gøre modstand? Og kan Byrnes budskab om tankens kraft ikke også approprieres i en mere subversiv retning, hvor det betoner, hvorledes første skridt imod en anden indretning af arbejdspladsen eller samfundet, er at turde forestille sig det? Hele ideen om selvforbedring rummer ligeledes et kritisk potentiale, specielt hvis målet for udviklingen overskrider eller modsiger det omgivende samfunds forventninger. Malcolm X, der selv ændrede sit liv ved at udvikle sig fra en fængselsindsat analfabet til en veltalende og særdeles indflydelsesrig borgerrettighedsforkæmper, kan ses som et eksempel på dette (McGee 2005:23). Måske er selvhjælpslitteraturen i forlængelse heraf ikke kun en arena for implicit censur og social kontrol, men også et symptom på en utilfredshed i det sociale, som endnu ikke har fundet en kanal, hvorigennem den kan udtrykkes som kritik? En anden kritiker, der paradoksalt nok ofte fremhæves som forbillede i selvhjælpslitteraturen, nemlig Ghandi (se fx Covey 2008:93), skal en gang være kommet med følgende opfordring: "Speak only if it improves upon the silence." Måske den også gælder det moderne arbejdsliv?

Referenser

- Adrian, L.A. (2008) "Lance Armstrong kommer til danmark", *DR.dk*, 15. April (http://www.dr.dk/Sporten/Oevrig_sport/2008/04/15/190951.htm).
- Beck, U. & E. Beck-Gernsheim (2002) *Individualization: Institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.
- Bellah, R. (1985) *Habits of the heart: Individualism and commitment in american life*. Berkeley: University of California Press.
- Boltanski, L. & E. Chiapello (2007) *The new spirit of capitalism*. London: Verso.
- Bourdieu, P. (1991) "Censorship and the imposition of form" i J.B. Thompson (red.) *Language and symbolic power*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Brown, A.D. & C. Coupland (2005) "Sounds of silence: Graduate trainees, hegemony and resistance" *Organization studies* 26 (7):1049–69.
- Bröckling, U. (2005) "Gendering the enterprising self", *Distinktion: Scandinavian journal of social theory* 6 (2):7–25.
- Butler, J. (1997) *Excitable speech: A politics of the performative*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1998) "Ruled out: Vocabularies of the censor" i R.C. Post (red.) *Censorship and silencing: Practices of cultural regulation*. Los Angeles: The Getty Research Institute for the History of Art and the Humanities.
- Butler, J. (2005) *Giving an account of oneself*. New York: Fordham university press.
- Byrne, R. (2007) *The secret - hemmeligheden*. København: Borgens forlag.
- Cederström, C. & A. Spicer (2015) *The wellness syndrome*. Cambridge: Polity.
- Chiaburu, D.S., S.V. Marinova & L. Van Dyne (2008) "Should I do it or not? An initial model of cognitive processes predicting voice behaviors" i L.T. Kane & M.R. Powell (red.) *Citizenship in the 21st century*. New York: Nova Science.
- Covey, S. (2008) *7 gode vaner: Personlig og professionel effektivitet*. København K: Gyldendal Business.
- Cullen, J.G. (2009) "How to sell your soul and still get into heaven: Steven Covey's epiphany-inducing technology of effective selfhood", *Human relations* 62 (8):1231–54.
- Detert, J.R. & A.C. Edmondson (2011) "Implicit voice theories: Taken-for-granted rules of self-censorship at work", *Academy of management journal* 54 (3):461–88.
- Donaghey, J., N. Cullinane, T. Dundon & A. Wilkinson (2011) "Reconceptualising employee silence: Problems and prognosis", *Work, employment & society* 25 (1):51–67.
- Van Dyne, L., S. Ang & I. Botero (2003) "Conceptualizing employee silence and employee voice as multidimensional constructs", *Journal of management studies* 40 (6):1359–92.
- Eilvig, C. & K. Stendevad (2008) *Millionøsemetoden: Spind guld på din passion og få overskud både i hverdagen og på kontoen*. [Kbh.]: Politiken.
- Fleming, P. & A. Spicer (2003) "Working at a cynical distance: Implications for power, subjectivity and resistance", *Organization* 10 (1):157–79.
- Fletcher, D. & T. Watson (2007) "Voice, silence and the business of construction: Loud and quiet voices in the construction of personal, organizational and social realities", *Organization* 14 (2):155–74.

- Foucault, M. (1978) *The history of sexuality, volume 1*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1991) "Truth and power" i P. Rabinow (red.) *The Foucault reader*. Harmondsworth: Penguin books.
- Foucault, M. (2000) "The subject and power" i J.D. Faubion. (red.) *Michel Foucault: Essential works of Foucault 1954-1984, vol. 3, Power*. New York: The New Press.
- Garsten, C. & C. Grey (1997) "How to become oneself: Discourses of subjectivity in postbureaucratic organizations", *Organization* 4 (2):211–28.
- Du Gay, P. (1996) *Consumption and identity at work*. London: Sage.
- Gramsci, A. (1972) *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*. New York: International Publishers.
- Heath, M. (2001) *7 principles to become your own superhero: Discover the superhero inside of you*. Lincoln, New England: iUniverse.
- Hirschman, A. (1970) *Exit, voice, and loyalty: Responses to decline in firms, organizations, and states*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Holquist, M. (1994) "Corrupt originals: The paradox of censorship", *PLMA* 109 (1).
- Holte, C.L. (2009) *Hysj: En kritisk didaktisk relasjonsanalyse av curriculum silentium; den skjulte policyen for taushet om arbeidsrelatert kritikk hos ansatte*. Karlstad: Karlstad Universitet.
- Huang, X., E. Van de Vliert & G. Van der Vegt (2005) "Breaking the silence culture: Stimulation of participation and employee opinion withholding cross-nationally", *Management and organization review* 1 (3):459–82.
- Jackson, B. (1996) "Re-engineering the sense of self: The manager and the management guru", *Journal of management studies* 33 (5):571–90.
- Kaminer, W. (1992) *I'm dysfunctional, you're dysfunctional: The recovery movement and other self-help fashions*. Reading Mass.: Addison-Wesley.
- Kiel, G. (2010) "Selvhjælpsbøger er stadig populære", *Politiken*, 4. Januar. (http://politiken.dk/kultur/boger/faglitteratur_boger/ECE868694/selvhjaelpsboeger-er-stadig-populaere/).
- Kish-Gephart, J., J. Detert, L. Treviño & A. Edmondson (2009) "Silenced by fear: The nature, sources, and consequences of fear at work", *Research in organizational behavior* 29:163–93.
- Lasch, C. (1979) *The culture of narcissism*. New York: Warner.
- Lichterman, P. (1992) "Self-help reading as thin culture", *Media, culture and society* 14 (421).
- Lukes, S. (2005) *Power: A radical view*. New York: Palgrave Macmillan.
- McCabe, D. (2011) "Opening Pandora's box: The unintended consequences of Stephen Covey's effectiveness movement", *Management learning* 42 (2):183–97.
- McGee, M. (2005) *Self-help, inc.: Makeover culture in american life*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- McKinlay, A. (2010) "Performativity and the politics of identity: Putting Butler to work", *Critical perspectives on accounting* 21 (3):232–42.
- Micklethwait, J. (1996) *The witch doctors: What the management gurus are saying, why it matters and how to make sense of it*. London: Heinemann.

- Milliken, F.J., E.W. Morrison & P.F. Hewlin (2003) "An exploratory study of employee silence: Issues that employees don't communicate upward and why", *Journal of management studies* 40 (6):1453–76.
- Moore, N. (2013) "Censorship is", *Australian humanities review* (54).
- Morrison, E.W. & F.J. Milliken (2000) "Organizational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world", *Academy of management review* 25 (4):706–25.
- Peters, T. (1999) *The brand you50, or fifty ways to transform yourself from an "employee" into a brand that shouts distinction, commitment, and passion!* New York: Knopf.
- Piketty, T. (2014) *Capital in the twenty-first century*. Cambridge Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Pinder, C. & K.P. Harlos (2001) "Employee silence: Quiescence and acquiescence as responses to perceived injustice", 331–69 i J. Martocchio (red.) *Research in personnel and human resources management*, vol. 20. Emerald Group Publishing.
- Du Plessis, E.M. (2010) *Følg mine anvisninger: Vær selvstændig – om autonomi og ansvarlighed i selvhjælpslitterær styring*. Copenhagen Business School.
- Du Plessis, E.M. (2013) "Det utilstrækkelige subjekt: En foucauldiansk analyse af selvhjælpslitterær selvstyring", *Dansk sociologi* 24 (2).
- Du Plessis, E.M. (2014). "Koffeinfri kritik? Žižekianske perspektiver på Starbucks-baristaers uformelle kritik", *Sociologisk årbok* 2.
- Post, R.C. (1998) "Censorship and silencing" i R.C. Post (red.) *Censorship and silencing: Practices of cultural regulation*. Los Angeles: The Getty Research Institute for the History of Art and the Humanities.
- Rimke, H.M. (2000) "Governing citizens through self-help literature", *Cultural studies* 14 (1):61–78.
- Rose, N. (1992) "Governing the enterprised self." i *The values of the enterprise: The moral debate*, Heelas & Morris (red.). Routledge.
- Rose, N. (1999) *Governing the soul: The shaping of the private self*. 2 uppl. London: Free Association Books.
- Salecl, R. (2011) *The tyranny of choice*. London: Profile.
- Seligman, M. (2002) *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Free Press.
- Starker, S. (1989) *Oracle at the supermarket: The american preoccupation with self-help books*. New Brunswick, N.J.: Transaction Publ.
- Starker, S. (1992) "Characteristics of self-help book readers among VA medical outpatients", *Medical psychotherapy* 5:89–93.
- Tangirala, S. & R. Ramanujam (2008) "Employee silence on critical work issues: The cross level effects of procedural justice climate", *Personnel psychology* 61 (1):37–68.
- Tilly, C. (1991) "Domination, resistance, compliance ... discourse", *Sociological forum* 6 (3):593–602.
- Weber, M. (1995) *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*. Kbh.: Nansensgade Antikvariat.

- Welty, E. (2013) *Occupying political science: The Occupy Wall Street movement from New York to the world*. New York: Palgrave Macmillan.
- Whelan, C. (2004) *Self-help books and the quest for self-control in the United States 1950-2000*. Ph.d. Diss. Oxford: Oxford University.
- Willig, R. (2013) *Kritikkens u-vending: En diagnose af forvandlingen fra samfundskritik til selvkritik*. Kbh: Hans Reitzel.
- Willig, R. (2014) "Konkurrencestaten æder os op", *Politiken*, 24. oktober. (<http://politiken.dk/debat/ECE2434974/konkurrencestaten-aeder-os-op/>).
- Wilson, D.M. & T.F. Cash (2000) "Who reads self-help books?" *Personality and individual differences* 29 (1):119–129.

Kontaktuppgifter till författare

Erik Mygind du Plessis

Ny Carlsberg vej 12, st.tv., DK-1760 Köpenhamn V, Danmark

Tel: +45 60 605 945

E-post: erikmyg@gmail.com

Författarpresentation

Erik Mygind du Plessis har en Ph.d. från Roskilde Universitet och forskar om kritik och yttrandefrihet i moderna organisationer. Han är knuten till Department of Business and Politics vid Copenhagen Business School.